

کتابخانه عمومی فرهنگ

در سال‌های پس از انقلاب مشروطیت، تأسیس کتابخانه در سرلوحه اقدامات فرهنگی نوگرایان قرار گرفت. پیش از تأسیس کتابخانه فرهنگ (۱۳۱۶ شمسی)، در اداره معارف و اوقاف و امور مستظرفه اصفهان، کتابخانه‌ای با حدود ۸۴۰ جلد کتاب موجود بود که بعداً تعدادی از کتب آن کتابخانه به مدرسه معقول و منقول واقع در ضلع جنوبی مدرسه چهارباغ (امام صادق(ع) کنونی) انتقال یافت.

مرحوم امیرقلی امینی نویسنده و روزنامه‌نگار مشهور اصفهان و سردبیر روزنامه اخگر، رئیس انجمن شهرداری و دبیر شورای فرهنگ، در یکی از جلسات شورای عالی فرهنگ پیشنهاد تأسیس کتابخانه عمومی اصفهان را در محل فوق‌الذکر می‌نماید که مورد تأیید رئیس فرهنگ وقت واقع می‌شود. در شروع کار مرحوم امیرقلی امینی شخصاً حدود ۶۰۰ جلد کتاب به کتابخانه مذکور اهدا می‌نماید و پس از وی حسن نصیری دومین فردی بود که اقدام به اهدای حدود ۱۴۰ جلد کتاب به این کتابخانه نموده و سپس اکبر میرزا مسعود (صارم الدوله) فرزند ظل‌السلطان، حاکم اصفهان مجموعه‌ای از کتاب‌های بسیار نفیس (اعم از چاپی و خطی) را به این کتابخانه عمومی بخشید.

به این ترتیب در ۱۲ اردیبهشت ۱۳۲۳

شمسی با حضور آقای افشار استاندار وقت، آقای صهبا، مرحوم بدرالدین کتابی، کتابخانه عمومی افتتاح و از ۱۳ اردیبهشت همان سال رسماً کار خود را شروع کرد.

ابتدا ساعات کار کتابخانه از ۱۶/۳۰ تا ۱۹/۳۰ در نظر گرفته شد اما بعدها زمان فعالیت آن تغییر کرد.

به جز افراد فوق‌الذکر، دیگر افراد خیر و مراکز اهداء کننده کتاب به این مرکز فرهنگی عبارت بودند از: مرتضی مستشار، علی اکبر محلاتی، امیر اقتدار، هدایت‌الله درخشان، دکتر ستوده، دبیرستان صارمیه، کتابخانه ملی و در این اواخر مرحوم سید مصلح‌الدین مهدوی

اثرات اجتماعی کتابخانه فرهنگ

کتابخانه فرهنگ به هنگام گشایش بیشتر به یک قرائت‌خانه شباهت داشت، بطوری که در چهار ماهه اول فعالیت، مجموع مراجعه‌کنندگان به حدود ۴۱۰ نفر رسید (میانگین به تقریب روزی ۳ نفر) اما اندک اندک مورد توجه و استفاده قرار گرفته و به یک مرکز بسیار مهم فرهنگی در اصفهان تبدیل شد و علاوه بر ارباب مطالعه به تدریج بسیاری از اعضای انجمن‌ها و جمعیت‌های سیاسی و اجتماعی و حتی هنری به آن روی آوردند. از مقامات ارتشی گرفته تا انجمن پزشکان و روحانیون طراز اول و

محمدعلی هدایت

حتی سفارتخانه‌های خارجی با این کتابخانه در ارتباط بوده و از آن استفاده می‌کردند و شاعران، محل انجمن ادبی خود را در آن جا قرار دادند. اعضای انجمن فارغ‌التحصیلان دانش‌سرا هم برای تأمین منابع علمی، به آن روی آوردند و فرمانداری اصفهان نیز انجمن نظارت بر انتخابات مجلس مؤسسان را در محل این کتابخانه مستقر ساخت.

از دیگر جلوه‌های اثربخشی کتابخانه فرهنگ در جامعه اصفهان، این است که آنجا پذیرای نویسندگان و شاعران این شهر شد.

از نخستین مدیران کتابخانه عمومی اصفهان که خود اهل قلم و صاحب ذوق بود، نورالله دهاقانی معروف به نور شرق، علی محمد فره وشی، سید محمد صدرهاشمی، کمال‌الدین مجلسی هر کدام به نوبه خود با نوشتن کتاب، انتشار روزنامه و ترجمه و تألیف مقالات سودمند به فرهنگ این سرزمین خدمت کردند. بیشتر کارکنان این مجموعه در سال‌های بعد هم از فرهنگیان فرهیخته‌ای بودند که با اصحاب قلم و اندیشه همنشینی داشتند. به همین جهت کتابخانه در طول حیات خود میعادگاه فرزنانگان و خردورزان بشمار بود. که می‌توان به اعضای انجمن ادبی کمال اسماعیل که مرحوم محمد حسین صغیر، شاعر شهیر پایه‌گذار آن بود، اشاره نمود. شاعرانی چون مرحوم محمد باقر الفت،

مرحوم جلال الدین همایی، بصیر، متین، نوا، دریا، پرستش، شکیب، شهیر، پروانه، تائب، صابر، محمد سیاسی، جمشیدی، علی مظاهری، علی خلیلیان، محمد علی ساعدی و بسیاری از سرایندگان طراز اول اصفهان، عضو این انجمن بودند. جلسات انجمن کمال اسماعیل در روزهای جمعه و با ریاست افتخاری مرحوم صغیر اصفهانی برپا می‌شد. صاحب‌نظران چون سیدمحمد صدر هاشمی و عبدالحسین سپنتا از شرکت‌کنندگان در این محفل بودند.

بخش‌های مختلف کتابخانه

کتابخانه عمومی فرهنگ دارای چهار بخش ذیل است: کتابخانه عمومی، بخش کتب خطی، آرشیو نشریات و بخش صحافی.

الف - کتابخانه عمومی

کتابخانه عمومی شامل مخزن، سالن مطالعه خواهران و برادران و دفتر کتابخانه که علاوه بر پاسخگویی به مراجعه‌کنندگان، کلاس‌های هنری و فعالیت‌های جنبی کتابخانه نیز در آن انجام می‌پذیرفت. از جمله کلاس‌های هنری که در دفتر کتابخانه تشکیل می‌گردید، کلاس تدریس خط مرحوم استاد حبیب‌اله فضالی و همچنین استاد نصراله معین بود و نیز جلسات اولیه انجمن کتابخانه‌های عمومی اصفهان در دفتر این کتابخانه منعقد می‌گردید.

ب - بخش کتب خطی

بخش کتب خطی پس تأسیس، به مرور زمان شکل گرفت و در این اواخر حدود ۱۲۰۰ نسخه کتب خطی نفیس داشت. این نسخ به زبان‌های عربی و فارسی و در زمینه‌های

مختلف از جمله: فقه، تفسیر، ادعیه، عقاید، فلسفه، منطق، زبان‌شناسی، رجال، تاریخ، جغرافیا، شعر و علوم می‌باشد.

قدیمی‌ترین نسخه خطی قابل ذکر رامی‌توان نسخه‌های موسوم به مناقب ابن شهر آشوب مازندرانی دانست که در سال ۵۸۹ ق کتابت شده است.

در این اثر گرانسنگ، منقبت، خصال نیک و سجایای پسندیده و صفاتی که خاصه امامان بزرگوار و خاندان عصمت و طهارت می‌باشد، به رشته تحریر درآمده است.

منابع مجموعه خطی این کتابخانه در طول سالیان متمادی توسط خیرین و دوستداران کتاب و فرهنگ به مردم اصفهان اهدا شده است. از آن جمله در سال ۱۳۴۲ شمسی اکبر مسعود (صارم‌الدوله) قریب پانصد جلد نسخه خطی نفیس در زمینه تاریخ و جغرافیا و ادبیات، حسن نصیری از فرهنگ دوستان اصفهان حدود ۱۲۰ نسخه خطی و در این اواخر مرحوم سید مصلح‌الدین مهدوی محقق و نویسنده نامی اصفهان شماری از نسخ خطی خود را به این گنجینه اهداء نمودند.

در سال ۱۳۴۹ شمسی مرحوم حاجت الاسلام سیدمصطفی حسینی و دکتر جواد مقصود همدانی حدود ۷۰۵ نسخه خطی این مجموعه را در کتابی موسوم به فهرست نسخ خطی کتابخانه عمومی اصفهان معرفی و چاپ نمودند.

ج - آرشیو نشریات و مطبوعات

در طبقه فوقانی کتابخانه آرشیو مطبوعات قرار داشت. این نشریات سه مقطع تاریخی قاجار، پهلوی و جمهوری اسلامی را شامل می‌گردید و دربرگیرنده روزنامه‌ها،

هفته‌نامه‌ها، ماهنامه‌ها و فصل‌نامه‌ها بود که بعدها به کتابخانه عمومی توحید و سپس به کتابخانه عمومی ابن مسکویه انتقال یافت. قدمت روزنامه و نشریات موجود در آن به دوره قاجار باز می‌گردد و از قدیمی‌ترین آنها روزنامه وقایع اتفاقیه (مربوط به سال ۱۲۶۷ هجری قمری)، بعضی از نسخه‌های منحصر به فرد مانند هفته‌نامه جهاد اکبر (تاریخ انتشار ۱۲۸۶ شمسی که چاپ آن در اصفهان انجام می‌شد) و هفته‌نامه خورشید خاور (سال ۱۳۳۶ ق) را می‌توان نام برد. در سال ۱۳۸۰ شمسی با همت مسئول بخش و با پشتیبانی انجمن کتابخانه‌های اصفهان نسبت به انتشار کتابی تحت عنوان «فهرست نشریات موجود در کتابخانه عمومی ابن مسکویه اصفهان» اقدام گردیده است.

د - بخش صحافی

این بخش علاوه بر تعمیر و تجلید کتب کتابخانه فرهنگ، نسبت به ارائه خدمات به دیگر کتابخانه‌های تحت پوشش اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی همکاری گسترده‌ای داشته و در آماده‌سازی و غنی‌سازی آرشیو مطبوعات آن مرکز فرهنگی نقش مهمی را ایفاء کرده است.

کتابخانه فرهنگ، حاصل نوگرایی دوران پس از مشروطیت و تداوم اراده‌ای است که در انجمن معارف ریشه گرفت و در شورای فرهنگ اصفهان به بار نشست.

کتابخانه فرهنگ در طول نزدیک به نیم قرن فعالیت خویش هزاران دوستدار دانش را در خود پروراند و سرانجام در سال ۱۳۷۳ پس از چند سال مناقشه بین اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی و اولیای مدرسه امام صادق(ع) به حکم دادگاه تخلیه و محل آن که جزو موقوفات مدرسه علمیه مذکور

بود، به آنان سپرده شد و کتب آن به کتابخانه عمومی این مسکویه واقع در چهارباغ خواجه منتقل گردید.

منابع مورد استفاده

فصلنامه آموزه، شماره ۲۱ و ۲۲؛ فصلنامه فرهنگ اصفهان، شماره نهم و دهم؛ فهرست نشریات موجود در کتابخانه عمومی این مسکویه اصفهان.

کتابخانه کالج اصفهان (دبیرستان ادب)

کارهای آموزشی میسیونرها و مبلغین کلیسای پروتستان انگلستان در ربع اول قرن نوزدهم در جنوب ایران، با تأسیس مدارس دخترانه و پسرانه در جلفای اصفهان آغاز شد. در سال ۱۲۷۳ شمسی دکتر بروسی اسقف استیورت که در آن زمان کشیش بود، مدرسه را از جلفا به خانه امین الشریعه واقع در چهارسوق شیرازیها و بعد به خانه‌ای واقع در خیابان پشت مطبخ و در سال ۱۲۹۳ شمسی به عمارت جدید به نام «استیورت مموریل کالج» انتقال داد. در سال ۱۳۰۱ شمسی اسقف تامسن نسبت به ساخت عمارت شبانه‌روزی آن اقدام نمود. در حال حاضر مدرسه با حدود ۲۵ محصل و داشتن عمارت کوچک کتابخانه و قرائت‌خانه به کار خود ادامه می‌دهد.

در سال ۱۳۱۲ شمسی به دستور رضاشاه، نام «استیورت مموریل کالج» به «دبیرستان ادب» تغییر می‌یابد و منصور منصوری و سپس بدرالدین کتابی از فرهنگیان شایسته و باتقوای وزرات فرهنگ، مدیریت مدرسه را به عهده گرفتند.

کتابخانه کالج اصفهان، یکی از مهمترین مخازن کتب انگلیسی است، که در جنوب ایران وجود دارد و حقا می‌تواند مورد استفاده جوانان تحصیل کرده کشور قرار گیرد.

این مؤسسه در حال حاضر در دو شعبه فعال است. یکی فروش کتب درسی و غیردرسی، لوازم‌التحریر شاگردان و کتب انگلیسی برای سایر مراجعین؛ و دیگری بخش امانت دادن کتاب به محصلین و معلمین کالج و اشخاص متفرقه. این کتابخانه در گذشته شعبه‌ای از کالج بود، که فقط محصلین می‌توانستند از آن استفاده نموده و کتب تحصیلی خود را از آنجا خریداری نمایند.

پس از مراجعت، مدیر کالج مذکور از انگلستان، یکی از نتایج مسافرت وی که تأسیس این کتابخانه بود، به انجام رسید چراکه یک نفر از معارف پژوهان انگلستان، مبلغی برای هزینه ساختمان این کتابخانه ارسال نمود که در پاییز همان سال عمارت مورد بحث (چهار اطاق تقریباً وسیع) به اتمام رسید. و در نتیجه کلیه کتب و ذخایری که در کتابخانه قدیمی بود، به محل جدید انتقال یافته و کتابخانه قدیم نیز به صورت کتابخانه کنونی تبدیل شد.

مزایایی که این مؤسسه دارد از این قرار است:

۱- برای استفاده عمومی تأسیس گردیده و همه می‌توانند، با کسب اطمینان مدیر کتابخانه هر کتابی را که مورد احتیاج باشند از این کتابخانه به امانت گرفته و سپس بازگردانند.

۲- این مؤسسه کتب و لوازم‌التحریر محصلین را به قیمت مناسب از انگلستان به طور مستقیم وارد نموده و فقط مقدار کمی حق‌العمل، به نفع کتابخانه، از خریدار دریافت می‌نماید و به طوری که مدیر کتابخانه اظهار می‌داشت، کتب و لوازم‌التحریری را زمانی که بوند به قیمت شش تومان از طرف بانکها تهیه می‌شد، خریداری کرده‌اند، اکنون هم به همان

قیمت به فروش می‌رسانند، و باید یادآور شد که این کار، کمکی مهم از طرف مؤسسه به محصلین کالج و سایر مشتریان آن می‌باشد.

۳- این مؤسسه تصمیم دارد در صورت موافقت و مساعدت کارکنان سایر مدارس اصفهان، کلیه کتب فرانسه مدارس مذکور را هم به نازل‌ترین قیمت به طور مستقیم از پاریس وارد کرده و در دسترس محصلین آن بگذارد.

۴- سفارشات واصله از مرکز و ولایات را نیز قبول و فقط اجرت پست را به قیمت معمول اضافه نماید. قبل از این که بنای فعلی کتابخانه به اتمام برسد و کتب کتابخانه کالج، به عمارت فعلی منتقل شود، چندین مخزن کتب انگلیسی فارسی و ارمنی در این مدرسه موجود بود، ولی چون مخازن مزبور سرپرستی جدی نداشت، همیشه کتب آن متفرق و مفقود می‌شد اما پس از تأسیس عمارت فعلی و انتقال کتب مخازن مذکور به آنجا از طرف سرپرست فعلی آن، صورتی از تمامی کتابهای موجود برداشته شده و به ترتیب حروف الفبا اسامی آنها و اسامی مؤلفین، در دفتری جداگانه ثبت و برای راهنمایی مشترکین کتابخانه از آن استفاده می‌شود. علاوه بر این کتب متفرقه را به قسمت‌های مختلف طبقه‌بندی نموده و برای هر موضوعی بخشی از اطاق اختصاص داده شده است. کتب موجود قریب یک هزار و پانصد جلد می‌باشد که در هفت موضوع، تاریخ و جغرافیا، تعلیم و تربیت، اخلاق، تاریخ طبیعی و سیاسی، ادبیات، دایرةالمعارف و داستان تقسیم شده است.